

N

NADIN, selo I od Zadra. Naselje gradinskoga tipa *Nedinum* bilo je sjedište liburnske općine; civitet dobiva vjerojatno već u doba Augusta. Očuvani ostaci zidina, građenih od megalitičkih blokova, nastali su pod helenističkim utjecajem, vjerojatno u I. st. Grad nije arheološki istraživani. Među slučajnim nalazima važan je kameni votivni spomenik lokalne božice Latre, kojoj je u čast bio podignut portikat. U srednjemu vijeku naselje se obnavlja, a ant. su utvrde dograđene u doba tur. prevlasti.

LIT.: M. Suić, *Antički grad na istočnom Jadranu*, Zagreb 1976. — J. Medini, *Latra—dea Neditorum*, Posebna izdanja ANUBiH, 1984.

NADREALIZAM, smjer u književnosti i lik. umjetnostima koji teži spontanu i iracionalnu bilježenju podsvjesnih doživljaja. Pojavio se u Francuskoj oko 1920 (A. Breton). U slikarstvu su najistaknutiji nadrealisti G. de Chirico, M. Ernst, H. Arp, M. Ray, J. Miró, A. Masson, Y. Tanguy, R. Magritte, P. Delvaux, S. Dali, F. Picabia, M. Duchamp. Poslije okupljanja nadrealista u Parizu (1924) i stvaranja općih programskih načela te

pokretanja glasila »La révolution surréaliste« ideje toga pokreta šire se Europom. God. 1926. zagrebački časopis »Vijenac« (br. 21) objavljuje odlomke *Nadrealističkoga manifesta* A. Bretona iz 1924.

U Zagrebu između dvaju svj. ratova nije bilo stalnije grupacije nadrealista. Poč. tridesetih godina pjesnik D. Ivanišević objavljuje svoje prve nadrealističke pjesme, a slikar Ž. Hegedušić u Parizu radi nadrealističke crteže (»Pigalle—šetnja«, 1931). Između dvaju ratova n. je u Zagrebu rubna pojava, premda je izložba »Nadrealizam i hrvatska likovna umjetnost« (Zagreb 1972) obogatila spoznaje o nadrealističkim kretanjima i djelima u hrv. umjetnosti. Krajem četvrtoga desetljeća nadrealističkim se crtežima Ž. Hegedušića pridružuje svojim opusom D. Ivanišević (Albert Jordan), potom K. Hegedušić ilustracijama za poemu »Turpituda« M. Ristića (1938) i arhitekt J. Seissel (Jo Klek) ciklusom akvarela i crteža »3 C i tričarije« (1938—58). Uoči II. svj. r. nastaje »Fantazija oronulog zida« M. Detonija (1939), slika bliska nadrealističkoj poetici, ali koja svojim elementima izlazi iz njezinih okvira i približava se fantastici. Bliskost fantastici M. Detoni potvrđuje i grafičkim mapama (»Mapa U«; »Plodovi uzbuđenja«, 1941).

U poslijeratnim godinama, istodobno s procesom demokratizacije društva i napuštanjem krute pozicije ideologizirane umjetnosti, nakon 1950. dolazi do novoga nadrealističkoga vala, u okviru kojega se reformira izvorna nadrealistička poetika i malo-pomalo stvara poseban oblik fantastičnoga, magičnoga i oniričkoga slikarstva.

Anticipirano u djelima A. Motike (»arhajski nadrealizam«, 1952), te u pojedinim ostvarenjima književnika (R. Ivšić, D. Ivanišević, J. Kaštelan, Z. Golob, I. Vrkljan, J. Stošić), slikarstvo obnovljenoga nadrealizma pojavljuje se u Zagrebu najsnažnije u djelu M. Stančića, kod kojega se nadrealno i fantastično međusobno isprepleću (»Djevojka-cvijet«, 1954; »Korzo u Varaždinu«, 1959). Dok kod Stančića prevladava fantastična tipologija, kod J. Vanište riječ je o enigmatičnome slikarstvu, otvorenome više apstrakciji negoli nadrealizmu. Taj »dvokomponentni« n. vidljiv je u djelima slikara okupljenih u Rovinju (Z. Matić, B. Baretić, B. Mascarelli, M. Brajnović), a nazire se i kod B. Dogana, I. Dulčića, A. Kinerta, I. Lovrenčića, H. Kujundžića, V. Jordana. Elementi fantastike nalaze se i u opusima paivnih umjetnika (I. Generalić, M. Skurjeni, E. Feješ, I. Večenaj, I. Bosilj, D. Jurak). Nakon 1960. zamjećuju se procesi koji se samo okvirno razvijaju unutar nadrealističkih načela, a ustvari prebacuju težište s nadrealnoga na fantastično, metafizičko, magično, oniričko i imaginativno. Nadrealistička gesta, automatizam i isključivost, pa i politički angažman, gotovo nestaju iz umjetnosti. N. se u izvornome smislu pretočio u niz poetika bliskih fantastičnoj umjetnosti, unutar koje ima elementa ekspresionizma, pop-arta, narativne figuracije, hiperrealizma itd. Premda se individualni opusi odlikuju nadrealizmom, prevaga racionalne kombinatorike odvodi mnoge umjetnike prema radikalnome realizmu,

M. STANČIĆ, *Djevojka-cvijet* (1954). Zagreb, Galerija suvremene umjetnosti

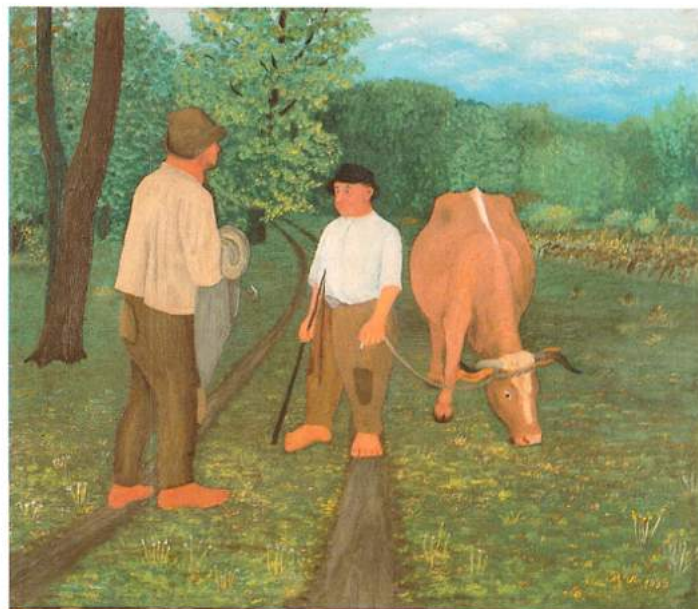
neoromantizmu, novoj figuraciji i neoekspresionizmu (N. Kavurić-Kurtović, Z. Lončarić, I. Friščić, I. Lesiak, J. Bifel, P. Jakelić). Neke tehnike izvornoga nadrealizma (automatizam) pojavljuju se na području konceptualne umjetnosti (S. Dimitrijević-Braco), a u širem smislu također na filmu i fotografiji.

LIT.: Z. Mrkonjić, Prisutnost nadrealizma: od geste do nove figuracije, ŽU, 1967, 3–4. — I. Zidić, Nadrealizam i hrvatsko slikarstvo, ibid. — Nadrealizam – socijalna umetnost 1929–1950 (katalog), Beograd 1969. — A. Breton, Nadrealistički manifest (prijevod M. Dobrović i Z. Mrkonjić), Kolo, 1971, 12. — I. Zidić, Nadrealizam i hrvatska likovna umjetnost (katalog), Zagreb 1972. — G. Gamulin, Hrvatsko slikarstvo XX. stoljeća, I, Zagreb 1987. Ž. Kć.

NAHODOVIĆ, Radun, zlatar (Dubrovnik, druga pol. XV. st.). God. 1473. oblikovao je dvanaest srebrnih zdjelica za jednoga mletačkoga naručioca te posudu za umivanje, vrč, pribor za jelo i dvije kutije za I. Ranjinu. God. 1476. radio je pozlaćeni vrč i posudu za umivanje kao dar Republike za vjenčanje Matije Korvina. Zajedno s Ivanom Progonovićem izradio je 1479. srebrni križ s emajlom za Jurja Konstantina Florijeve, a 1481. vlastelinu iz obitelji Ranjina pozlaćeni vrč i posudu za umivanje. Djela mu nisu očuvana.

LIT.: C. Fisković, Dubrovački zlatari od XIII. do XVII. stoljeća, SHP, 1949, 1, str. 189, 192, 205, 212. R.

NAIVNA UMJETNOST (primitivna ili izvorna u.) u Hrvatskoj oslanja se na slikarstvo i drvorezbarstvo pučkoga podrijetla (glaže, kipci, kućni oltari, votivne slike, tabulati). Jezik te »ars minor« proizlazi uglavnom iz zakasnele i provincijalizirane kasnobarokne lik. produkcije. U XIX. st. u naše krajeve dolaze tzv. putujući slikari koji u periferne sredine donose odjeke suvremenih eur. stilova. Naivna interpretacija bidermajerskoga portreta vidljiva je u djelima anonimnih slikara, npr. u »Portretu Šimuna Salghettija« (priv. zbirka, Zadar) ili »Portretu Ane Drašković« (dvorac Trakošćan). F. K. Giffinger, koji djeluje u Slavoniji i Vojvodini, pojednostavnio je bidermajerski portret do izraza krotke »naivnosti«. Tragovi »primitivne spontanosti« vidljivi su i u slikama splitskoga liječnika i arheologa amatera F. Bratanića.

M. VIRIUS, *Krava na paši* (1939). Zagreb, Moderna galerija

Prvi predstavnik naivne umjetnosti u Hrvatskoj u modernome smislu bio je pandurski časnik i činovnik financijske uprave A. Barač. Slikao je u akvarelu vedute jadranskih gradova te događaje iz života spontanom iskrenošću; to su najčešće romantična očitovanja u sentimentalnim temama, svojevrsne naivne autobiografije (»Antun Barač s djecom plače na ženinu grobu«). Opći duh romantizma koji prevladava u slikarstvu i književnosti toga doba bio je pogodno tlo za iskazivanje osobnosti naivnih umjetnika. Ponekad oni bitno mijenjaju instrumentarij romantičnoga slikarstva; tako je npr. S. Marjanović, svećenik, ilirski pjesnik i skladatelj amater, u naivnoj maniri varirao engleske pejzažiste XIX. st. Među prethodnike naivne umjetnosti iz toga doba ubrajaju se još A. Kunz, F. Drež, J. Šašel, M. Olivero, V. Župančić i Đ. Friedrich.

Za afirmaciju pojma naivne umjetnosti u novije doba najveću važnost ima pojava hlebinske slikarske škole u istoimenu selu u Podravini.

»Slikarska škola u Hlebinama« spominje se prvi put javno u zagrebačkim »Novostima« 1932. u članku o radu K. Hegedušića sa slikarima seljacima. Nastanku hlebinske slikarske škole pogodovalo je širenje populističkih zamisli u Hrvatskoj koje su poticale ruralizam, seljački književni i opći kulturni pokret. Još uvijek živi zahtjev za »našim likovnim izrazom« (A. G. Matoš, Lj. Babić), dok lijeva inteligencija ističe potrebu jačanja socijalno usmjerene umjetnosti. Pošavši od takvih pretpostavki, K. Hegedušić 1925. određuje »našu« ili »pučku umjetnost« kao izraz koji je u nacionalnome smislu samostalan i nezavisan od utjecaja Zapada, a istodobno je socijalan. U Parizu je 1927. naslikao temperu »Bilo nas je pet

I. RABUZIN, *Dva sunca* (1961)

P. SMAJIĆ, *Adam i Eva* (1934). Zagreb, Hrvatski muzej naivne umjetnosti